Прегледни рад

Миљан Д. МИЉКОВИЋ*

Снежана П. ПЕРИШИЋ**

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици,
Учитељски факултет у Призрену – Лепосавићу

РАЗУМЕВАЊЕ АНГЛИЦИЗАМА КОД УЧЕНИКА ЧЕТВРТОГ РАЗРЕДА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У ОДНОСУ НА СОЦИОДЕМОГРАФСKE ВАРИЈАБЛЕ

Апстракт: Усвајање речи страног, енглеског, порекла може се окарактерисати као уобичајена друштвена појава. Како је за доживљај књижевних вредности неопходно разумевање непознатих речи и израза, припремање учитеља за тумачење текста подразумева предвиђање пројектовања ученика у области лексике, семантике и фразеологије. Англицизми се неретко могу схватати као неосновано употребљене речи које могу успорити процес доживљавања и рецеиције књижевноуметничког текста. Управо због тога, главни истраживачки циљ огледа се у испитивању разумевања речи позајмљених из енглеског језика у настави књижевности у четвртом разреду. Истраживање је спроведено на узорку од 80 ђака четвртог разреда основних школа у Косовској Митровици и Звечану. Подаци добијени у истраживању указују да ученици слабо разумеју позајмљене речи и да разумевање истих зависи од школе коју ученик похађа и материјалног статуса породице. Ученици чије су породице бољег материјалног статуса имају веће скорове на тесту разумевања англицизама. Добијени подаци делимично потврђују истраживачке хипотезе.

Кључне речи: разумевање позајмљеница, англицизми, основна школа, социодемографске варијабле.

Усвајање речи страног порекла сматра се устаљеном друштвеном активностју. Примери који о томе сведоче су небројани (компјутер, мобилни телефон, интернет итд.) и као такви део су свакодневне употребе код деце већ у млађем школском узрасту. Усвајање наведених, а и многих других речи, се не сматра погрешним, већ друштвено језичким појавностима савременог развоја.

* Наставник страног језика, miljan.miljkovic@pr.ac.rs

** Асистент, snezana.perisic@pr.ac.rs

Процес позајмљивања представља контакт једног језика с другим. Стране речи, које се преузимају из енглеског језика и користе у српском језику, називају се англицизми. Лингвистичка наука која се бави проблемом језичког контакта и утицајима које говорници датих језика врше један на другог представља контактну лингвистику. Први лингвисти који су запазили и објаснили појаву језичког контакта су Уриел Вајнрајх (Uriel Weinreich, *Languages in Contact*, 1953) и Ајнар Хауген (Einar Haugen, *The Norwegian Language in America*, 1953). Англицизми се најчешће дефинишу као позајмљене речи из енглеског језика (*borrowings or loanwords*).

На простору бивше Југославије изучавањем англицизама активно се бавио Рудолф Филиповић (1986), који је проучавао позајмљенице у хрватско-српском језику. Аутор истиче да је карактеристика англицизма та да се приликом преноса у хрватски (односно српски) језик мора адаптирати према језику у који долази. Аутор још наводи да се под англицизмом подразумева свака реч која је као предмет или идеја саставни део енглеске цивилизације. Осим што мора бити енглеског порекла, мора се и адаптирати на језик у који долази (Филиповић 1986). Прћић (2005) дефинише англицизме као „однос језика примаоца и даваоца, где је енглески, као језик из ког се речи преузимају, језик даваоца, а српски, као језик у коме се реч користи, као језик примаоца“. Како Прћић (2005, према Миљковић, 2020) наводи у првој групи англицизама спадају лексичке јединице, а примаран њихов извор је латински, друга група су речи преузете из енглеског језика директно (као на пример, хармонизација).

Англицизми у српском језику су језичка норма јер се не могу избећи будући да енглески језик влада светом и да је постао водећи инструмент у јавном, друштвеном и пословном животу људи. Позајмљенице из енглеског језика се прилагођавају употреби лексике у српском језику да би затим биле потпуно асимиловане у дати језик. Англицизми се позајмљују и асимиљују у српски језик у великом броју случајева када не постоји српска реч за дати термин у модерном свету као што су то речи интернет, таблет, мобилни (телефон) и др. Овакав начин примања енглеских речи долази због попуњавања празнина, празног простора који се створио у лексичком систему јер српски језик нема реч за дати термин.

Ситуације када су аутори у недоумици да ли да пишу на матерњем или енглеском језику још један је од разлога за већу појаву англицизама. Уколико би аутори, писали на енглеском, а не на матерњем језику, њихово дело било би доступно светској публици (Зечевић 2013: 23), што указује на потребу да се текстови прилагоде читалачкој публици и њиховим склоностима. Са друге стране, то олакшава приступ деци основношколског узраста англицизмима. Уз наведено долази до појаве да деца посрбљују енглеске речи, као на пример *јујујубер* или *јујујуберка* према називу *Јујујуб* (*YouTube*) портала.

Са овом ставом подудар се и резултат истраживања М. Миљковић, да су, деца која су окружена интернет платформама склонија употреби англицизама. Општи закључак истог истраживања сугерише да су деца основношколског узраста склона ређој употреби истих (Миљковић 2020: 188).

Утицај англицизама на српски књижевни језик уочен је и у настави, посебно у јеку пандемије корона вируса. Образовне платформе или интернет апликације које су коришћене у току минуле и текуће године покренуле су активније коришћење речи страног порекла, највише енглеског. Употреба наведених речи може се оправдано сагледати кроз наставну интерпретацију програмских књижевних текстова из домена научнопопуларне прозе *Кроз васиону и векове* Милутина Миланковића (Ђук, Перић, Петровић 2014) и *Од ђаишака до научењака* Михајла Пупина (Маринковић, Марковић 2015). Како је за доживљај књижевних вредности неопходно разумевање непознатих речи и израза, припремање учитеља за тумачење текста подразумева „детаљно предвиђање ученичког пројектовања на подручју отежаног схватања лексики, фразеологије и семантике“ (Николић 2010: 302). Предвиђање непознатих речи се, у методичком деловању, бива врло једноставно. Непознатим терминима подразумевају се ретке и готово непознате речи, „било да су они стилски обележене или се појављују као огрешења о језичку чистоту“ (2010: 302). Англицима се неретко могу схватати као неосновано употребљене речи које могу успорити процес доживљавања и рецепције књижевноуметничког текста. Према методичким изучавањима (Илић 2003; Rosandić 2005; Николић 2010; Милатовић 2011) у сврху адекватног методичког приступа учитељ је у обавези да тумачи непознате речи (у овом случају англицизме) у контексту дела, док када ученик помене такву реч од њега захтева да је „локализује“, пронађе део текста у коме је та реч заступљена, али и да сагледа друге податке у тексту који омогућавају да се приближно одреди значење тог англицизма или се макар наслути. Неопходно је указати да ученици бележе само оне англицизме чија је активна употреба основана, за које не постоји пандан у стандардном српском језику док је радњу потребно спроводити пре, у току и након изражајног читања што ће омогућити стваралачки приступ непознатим речима и њиховом значењу.

ПРЕДМЕТ И ЗАДАЦИ ИСТРАЖИВАЊА

Основни циљ истраживања огледа се у испитивању разлике у разумевању речи позајмљених из енглеског језика код ученика четвртог разреда основних школа из Косовске Митровице и Звечана, у односу на социодемографске варијабле (пол, школа, школски успех, образовни ниво родитеља и социоекономски статус породице).

Општи задатак истраживања

Утврдити постојање разлике у разумевању речи позајмљених из енглеског језика код ученика четвртог разреда основних школа из Косовске Митровице и Звечана, у односу на социодемографске варијабле (пол, школа, школски успех, образовни ниво родитеља и социоекономски статус породице).

Специфични задаци истраживања:

1) утврдити постојање разлике у разумевању речи позајмљених из енглеског језика код ученика четвртог разреда основних школа из Косовске Митровице и Звечана, између дечака и девојчица;

2) утврдити постојање разлике у разумевању речи позајмљених из енглеског језика код ученика четвртог разреда основних школа из Косовске Митровице и Звечана, између ученика из различитих школа;

3) утврдити постојање разлике у разумевању речи позајмљених из енглеског језика код ученика четвртог разреда основних школа из Косовске Митровице и Звечана, између ученика различитог школског успеха;

4) утврдити постојање разлике у разумевању речи позајмљених из енглеског језика код ученика четвртог разреда основних школа из Косовске Митровице и Звечана, између ученика чији су родитељи различитог образовног нивоа;

5) утврдити постојање разлике у разумевању речи позајмљених из енглеског језика код ученика четвртог разреда основних школа из Косовске Митровице и Звечана, између ученика различитог материјалног статуса.

ХИПОТЕЗЕ ИСТРАЖИВАЊА

Општа хипотеза истраживања

Постоји статистички значајна разлика у разумевању речи позајмљених из енглеског језика код ученика четвртог разреда основних школа из Косовске Митровице и Звечана, у односу на социодемографске варијабле (пол, школа, школски успех, образовни ниво родитеља и социоекономски статус породице).

Специфичне хипотезе истраживања

Х1: Постоји статистички значајна разлика у разумевању речи позајмљених из енглеског језика код ученика четвртог разреда основних школа из Косовске Митровице и Звечана, између дечака и девојчица.

Х2: Постоји статистички значајна разлика у разумевању речи позајмљених из енглеског језика код ученика четвртог разреда основних школа из Косовске Митровице и Звечана, између ученика из различитих школа.

Х3: Постоји статистички значајна разлика у разумевању речи позајмљених из енглеског језика код ученика четвртог разреда основних школа из Косовске Митровице и Звечана, између ученика различитог школског успеха.

Х4: Постоји статистички значајна разлика у разумевању речи позајмљених из енглеског језика код ученика четвртог разреда основних школа из Косовске Митровице и Звечана, између ученика чији су родитељи различитог образовног нивоа.

Х5: Постоји статистички значајна разлика у разумевању речи позајмљених из енглеског језика код ученика четвртог разреда основних школа из Косовске Митровице и Звечана, између ученика различитог материјалног статуса.

Варијабле истраживања

Зависна варијабла:

- скала разумевања речи позајмљених из енглеског језика операционализована преко упитника, који је испитивао употребу адекватне речи (или објашњења), након читања прича у којима се те речи појављују.

Независне варијабле:

- пол ученика;
- школа коју ученик похађа (*Бранко Радичевић* и *Вук Караџић*);
- школски успех ученика (просечна оцена на полугодишту);
- образовни ниво родитеља (основна школа; средња школа, висока школа или факултет; магистратура или докторат);
- социоекономски статус породице (месечна примања, изражена динарима: до 25 000, 25 000-45 000, 45 000-65 000; преко 65 000).

ДЕФИНИСАЊЕ УЗОРКА

Истраживање је спроведено на узорку ученика четвртог разреда основних школа у Косовској Митровици и Звечану. У узорку је било мање дечака (34; 45,2%), од девојчица (46; 54,8%) и више ученика из Основне школе „Бранко Радичевић“ (52; 61,9%), него ученика из Основне школе „Вук Караџић“ (32; 38,9%). Највише ученика постиже одличан школски успех (71; 84,4%), а ученика са довољним успехом нема. Што се тиче образовања мајке и оца, највише деца као највећи образовни ниво очева и мајки наводе вишу школу или факултет (43; 51,2%, 51; 60%). Најчешћи месечни приходи породице су преко 65.000 динара (43; 51,2%).

ОПИС ТОКА ИСТРАЖИВАЊА

Опис инструмента

Инструмент употребљен у истраживању састојао се од дела у коме су се прикупљали општи социодемографски подаци деце, затим две приче, коју су деца читала, у којима су употребљени англицизми и на крају 10 питања (11 празних поља) где су деца на основу прича у питањима употребљавала англицизам или давала објашњења за наведени англицизам у питању. Максимални број поена био је 11. Скала је показала задовољавајући ниво поузданост (Кромбах алфа коефицијент $> 0,7$), а подаци су анализирани уз помоћ статистичког програма (SPSS) и прикупљени су техником папир-оловка.

Расподела одговора на тесту, статистички значајно се не разликује од нормалне дистрибуције ($p > 0,05$), па су за рачунање разлика коришћени т-тест и Анова, као параметријски поступци.

ПРИКАЗ РЕЗУЛТАТА

Резултати у Табели 1 откривају да у узорку постоје ученици који нису дали ниједан тачан одговор, док је максималан скор на тесту 10 (нико нема максималних 11 поена). У просеку су испитаници тачно одговорили на мање од пола постављених питања - 4,69 (2,47).

Табела 1. Приказ дескриптивних вредности скале разумевања англицизама

	Минимум	Максимум	Аритметичка средина	Стандардна девијација
Разумевање англицизама	0	10	4,69	2,47

У Табели 2 су приказане само статистички значајне разлике и оне указују да се ученици четвртог разреда разликују у разумевању англицизама у односу на то коју школу похађају (4,20; $p < 0,05$).

Смер т-статистика указује да ученици школе *Бранко Радичевић* имају боље скорове на тесту од ученика школе *Вук Караџић*.

Још једна од разлика која је добијена и која је приказана у Табели 2 односи се на ученике из породица различитог материјалног статуса (4,88; $p < 0,05$). Упоредивајући сваку групу са сваком, добијено је да су ученици, чије породице зарађују преко 65.000 динара, боље у разумевању англицизама, од ученика чије породице зарађују од 25.000 до 45.000 динара (2,07; $p < 0,01$) и оних, чије породице зарађују од 45.000 до 65.000 динара (1,88; $p < 0,01$).

Статистички значајна разлика у разумевању англицизама између дечака и девојчица (0,42; $p > 0,05$), школског успеха (1,48; $p > 0,05$) и образовања родитеља (2,48; 2,18; $p > 0,05$), није добијена.

Табела 2 Приказ разлике у односу са социодемографске варијабле истраживања

		т - статистик	р
Разумевање англицизама	Бранко Радичевић	4,20	0,00
	Вук Караџић		
Разумевање англицизама	Материјални статус	Ф - статистик	р
		4,88	0,04
Месечни приходи		Разлика аритметичких средина	р
Преко 65 000	Од 25 000 до 45 000	2,07	0,00
	Од 45 000 до 65 000	1,88	0,00

р – статистичка значајност

АНАЛИЗА И ДИСКУСИЈА

Како је за доживљај књижевних вредности неопходно разумевање непознатих речи и израза, припремање учитеља за тумачење текста подразумева „детаљно предвиђање ученичког пројектовања на подручју отежаног схватања лексице, фразеологије и семантике“ (Николић 2010: 302). Англицима се неретко могу схватати као неосновано употребљене речи које могу успорити процес доживљавања и рецепције књижевноуметничког текста. Према методичким изучавањима (Илић 2003; Rosandić 2005; Николић 2010; Милатовић 2011) у сврху адекватног методичког приступа учитељ је у обавези да тумачи непознате речи (у овом случају англицизме) у контексту дела, док када ученик помене такву реч од њега захтева да је „локализује“, пронађе део текста у коме је та реч заступљена, али и да сагледа друге податке у тексту који омогућавају да се приближно одреди значење тог англицизма или се макар наслути. Из наведеног уочавамо да главни истраживачки проблем рада представља испитивање разумевања англицизама у школској литератури (читанке) за четврти разред основне школе.

Подаци који су добијени у спроведеном истраживању, казују да 80 ученика основних школа из Косовске Митровице и Звечана, на неадекватан начин разумеју англицизме који се у текстовима јављају. Добијени податак у складу је са истраживањем Миљковића (2020), који указује на то да деца у основној школи се и не користе или слабо користе, англицизмима, али се негативно рефлектује на методичке технике који наставници примењују. Како деца не разумеју значење појединих речи из текста, неће моћи, ни на адекватан начин да схвате и разумеју садржај који усвајају.

Даље, статистички значајне разлике, које су добијене између ученика, који похађају различите основне школе у Косовској Митровици и Звечану, управо употпуњују претходни податак. Дакле, разумевање англицизама није нешто што је узрасно недостижно, већ захтева активацију методичара који са дететом ради. Осим ове разлике, добијена је и статистички значајна разлика између ученика породица различитог материјалног статуса. Деца из породица чији месечни приходи прелазе 65 000 динара, боља су у разумевању англицизама из текста. Добијено се може објаснити налазом истраживања које је Миљковић (2020) добио. Наиме, ако деца која су у контакту са интернет-платформама чешће користе англицизме, а већи материјални статус обезбеђује и бољу техничку и интернет приступност, очекивано је да ће деца из породица већег материјалног статуса боље разумети англицизме. Представљени подаци потврђују другу и последњу истраживачку хипотезу, док прва, трећа и четврта истраживачка хипотеза нису потврђене.

Истичемо да се добијени резултати морају узети с резервом и представљају само основу за даља истраживања, која би требало да буду спроведена на већем узорку, ученика свих разреда основне школе, из више школа у Републици Србији. Тако спроведено истраживање представљаће одличну подршку практичарима, који раде са децом у развијању језика, јер би се на тај начин скренула пажња на методичке приступе који педагошки радници примењују у раду са децом кроз учење језика.

ИЗВОРИ

- Маринковић, Марковић 2015: Симеон Маринковић, Љиљана Марковић. *Чишанка за четврти разред основне школе*. Београд: Креативни центар, 32–33.
- Ђук, Перић, Петровић 2014: Милица Ђук, Вера Петровић Перић. *Свети маишће и знања – чишанка за четврти разред основне школе са основним појмовима из књижевности, грамаишке и правописа*, Београд: Нова школа, 135–136.

ЛИТЕРАТУРА

- Зечевић 2013: Снежана Зечевић. „Прошлост, садашњост и будућност енглеског језика као глобалног језика савременог друштва“. *Башинина*, св. 35, 15–25.
- Илић 2003: Павле Илић. *Српски језик и књижевност у настави теорији и пракси (методика наставе)*. Нови Сад: Змај.
- Милатовић 2011: Вук Милатовић. *Методика наставе српског језика и књижевности у средњој настави*. Београд: Учитељски факултет.
- Миљковић 2020: Миљан Миљковић. „Утицај појаве англицизма и енглеских речи у медијима на употребу англицизма у свакодневном говору код ученика школског узраста“. *Башинина*, св. 51, 179–192.

- Николић 2010: Милија Николић. *Методика наставе српског језика и књижевности*. Београд: Завод за уџбенике.
- Прћић 2005: Твртко Прћић. *Енглески у српском*. Нови Сад: Змај.
- Filipović 1986: Rudolf Filipović. *Teorija jezika u kontaktu*. Zagreb: JAZU- Školska knjiga.
- Haugen 1953: Einar Haugen. *The Norwegian Language in America*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Weinreich 1954: Weinreich Uriel. *Language in contact*. Amsterdam: John Benjamins.

Miljan D. MILJKOVIĆ

Snežana P. PERIŠIĆ

UNDERSTANDING OF ANGLICISMS IN FOURTH GRADE
PRIMARY SCHOOL PUPILS IN RELATION TO
SOCIODEMOGRAPHIC VARIABLES

SUMMARY

The adoption of words of foreign, English, origin can be characterized as a common social phenomenon. As it is necessary to understand unknown words and expressions in order to experience literary values, preparing a teacher for interpreting a text implies anticipating the projection of students in the field of vocabulary, semantics and phraseology. Anglicisms can often be understood as unreasonably used words that can slow down the process of experiencing and receiving literary and artistic texts. Precisely because of that, the main research goal is reflected in the examination of the understanding of words borrowed from the English language in the teaching of literature in the fourth grade. The research was conducted on a sample of 80 fourth grade students from elementary schools in Kosovska Mitrovica and Zvečan. The data obtained in the research indicate that students have a poor understanding of borrowed words and that their understanding depends on the school that the student attends and the material status of the family. Students whose families are of better material status have higher scores on the English language comprehension test. The obtained data partially confirm the research hypotheses.

Key words: borrowing comprehension, anglicisms, primary school, sociodemographic variables.